

Ου τόπος – ου τρόπος

Ο «Υπαρκτός σοσιαλισμός» καταρρέει από μόνος του

«Ένα φάντασμα πλανιέται πάνω από την Ευρώπη: το φάντασμα του κομμουνισμού».

Τουλάχιστον αυτή η πρώτη φάση του *Κομμουνιστικού Μανιφέστου* ισχύει, αν εννοήσουμε το «φάντασμα» στην κυριολεξία και όχι με την έννοια της απειλής, της έλευσης, που είχε στο κείμενο των Μαρξ-Ένγκελς. Αλλά και η τελευταία φάση, η κορώνα της επαναστατικής κατήχησης του 1848, ισχύει κι αυτή, αντεστραμμένη επίσης, αφού εκείνοι που πραγματικά «δεν έχουν να χάσουν άλλο από τις αλυσίδες τους, ενώ έχουν να κερδίσουν ολόκληρο κόσμο», δηλαδή οι λαοί του «υπαρκτού σοσιαλισμού», κάνουν τις ιθύνουσες τάξεις του συστήματος να τρέμουν, και το ανατρέπουν. Όσο για το σύνθημα-κατακλείδα του Μανιφέστου –«Προλετάριοι όλων των χωρών, ενωθείτε!»– έχει κι αυτό ενεργοποιηθεί ανάποδα: η διάλυση της Σοβιετικής αυτοκρατορίας είναι κιάλας στην ημερήσια διάταξη της δεκαετίας.

Θλιβερή επικαιρότητα του Μανιφέστου! Οι διάσημες φράσεις του ξανακούστηκαν σαν ειρωνείες από τηλεπαρουσιαστές των γεγονότων της ανατολικής Ευρώπης.

Εκείνος που ειρωνεύεται όμως είναι η ίδια η ιστορία, που ο μαρξισμός ισχυρίστηκε όχι μόνο ότι της απέσπασε πλήρεις ομολογίες, αλλά και την δάμασε, μεταβάλλοντάς την σε κατοικίδιο της ιδεολογίας του.

Στον αστερισμό του μαρξισμού κύλησε αυτός ο αιώνας-σφαγείο, που είδε την τεχνική και την επιστήμη στην υπηρεσία της μαζικής εξόντωσης και τη μεγαλύτερη ταπείνωση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Η παγκόσμια «Δημοκρατία του θανάτου» ήταν αποκλειστικό έργο των ιδεολογιών, καμιά υλική ανάγκη δεν την επέβαλε. Αντίθετα, και μέσα από τόση καταστρεπτική μανία, ο υλικός πολιτισμός, η τεχνική, τα «μέσα της παραγωγής» ακολούθησαν τη δική τους λογική, με πρωτοφανείς ρυθμούς ανάπτυξης. Μόνο το πνεύμα παρέμεινε στην απορία του, ενοχοποιώντας τότε τον βιομηχανικό πολιτισμό (Χάιντεγκερ), τότε το «ένστικτο του θανάτου» (Φρόυντ) και μορφοποιώντας σε φοβερές αλληγορίες την αγωνία του (Κάφκα, Τζους, Όργουελ, Μπέκετ...).

Ας έλθουμε όμως στον κομμουνισμό.

Το φαινόμενο που παρακολουθούμε αυτό τον καιρό είναι, πράγματι, νέο στην ιστορία. Ένα σύστημα, ο «υπαρκτός σοσιαλισμός», καταρρέει συνολικά, τελειωτικά και από μόνο του. Καταρρέει ως θεσμικό σύνολο (Κράτος, οργάνωση, καταστατικό), ως ιδεολογία (εφαρμοσμένη θεωρία του μαρξισμού-λενινισμού και εσχατολογία του προλεταριάτου-Μεσσία) και ως κουλτούρα (λόγος μη θεσμικός, μύθος, αναπαράσταση).

Ποτέ ως τώρα στην ιστορία, άλλο κοινωνικό σύστημα δεν στάθηκε τόσο βραχύβιο, σχεδόν θνησιγενές. Κανένα μάλιστα άλλο κοινωνικό σύστημα δεν είχε ληξιαρχική πράξη γέννησης και θανάτου, όπως ο «σοσιαλισμός». Μια τρίτη καινοτομία του είναι η εξής: για πρώτη φορά ένα τόσο πανίσχυρο κράτος, ένας παντοδύναμος και πανεπόπτης μιλιταρο-χαφιεδικός μηχανισμός, μοναδικός στην ιστορία της καταπίεσης, αποδείχθηκε τόσο ανώφελος για τους κυρίαρχους.

Πράγματι, ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» καταρρέει από μόνος του, χωρίς πόλεμο ή άλλη εξωτερική αιτία, αν δεν θεωρήσουμε εξωτερική αιτία το συναγωνισμό, τη συντριπτική υπεροχή του καπιταλισμού, που διευρύνεται μάλιστα συνεχώς. Καταρρέει χωρίς επανάσταση, με μικροεπεισόδια στην περιφέρεια, αλλά γενικά μέσα στην καθολική, παγερή εχθρότητα πληθυσμών που είχαν χάσει την έννοια της πολιτικής κοινωνίας.

Μπροστά σ' αυτό το ιστορικό παράδοξο, θα μπορούσε να διερωτηθεί κανείς εξ ίσου παράδοξα: μήπως δεν υπήρξε ποτέ «υπαρκτός» σοσιαλισμός και άρα δεν καταρρέει; Μήπως σωριάζεται απλώς μια ψευδωνυμία, μια αυθαίρετη κατασκευή; Η υπόθεση θα ήταν συζητήσιμη· αν δεν αποκρουόταν από την ίδια την αρχή του συστήματος, την ενότητα θεωρίας και πράξης. Αυτό ακριβώς επιχειρούν να περάσουν μερικοί απολογητές σε τελευταία γραμμή υποχώρησης, όταν ισχυρίζονται ότι ο κομμουνισμός δεν ηττήθηκε αφού δεν υπήρξε ή δεν πρόλαβε να υπάρξει, με την ίδια ευκολία που χθες θεβαίωσαν τη γνησιότητά του και τον προσεχή παγκόσμιο θρίαμβο του. Στην ουσία, αποχωρίζοντας τη θεωρία από την ιδεολογία, την ανεξαρτητοποιούν και από την πράξη. Για ν' απαλλάξουν και να σώσουν τη θεωρία, την καταδικάζουν έτσι πιο βαριά. Γιατί ο κομμουνισμός ηττήθηκε ακριβώς επειδή δεν μπόρεσε να υπάρξει και ό,τι πήρε τη θέση του, τον όρισε μέσα στο δυνατό.

Αντίθετα από τον «υπαρκτό σοσιαλισμό», τα κοινωνικά συστήματα γεννιώνται χωρίς εκ των προτέρων καταστατικό, διαμορφώνονται στο πέρασμα αιώνων από αλλαγές, μεταρρυθμίσεις, μικτές μορφές που γέρνουν προοδευτικά προς τη νεότερη και πιο δυναμική συνισταμένη. Νέες ανθρώπινες σχέσεις και νέες σκέψεις ακολουθούν. Τότε έρχεται ένας Ένγκελς να συνθέσει ένα νόημα της ιστορίας, ένας Ρικάρντο, ένας Μαρξ ν' αναλύσει το σύστημα και τη λειτουργία του. Άπαξ και αναλύσαμε το σύστημα –έστω και χωρίς λάθος– δεν σημαίνει ότι μπορούμε και να το ανατρέψουμε.

Ο Μαρξ όμως είπε: φτάνουν οι ερμηνείες του κόσμου από τους φιλόσοφους, τώρα δουλειά μας είναι να τον αλλάξουμε (η διάσημη ενδέκατη θέση για τον Φόουερμπαχ). Αντικρούοντας τον Έγελο, ήθελε το φιλόσοφο μπροστά από την ιστορία, όχι «post factum». Προς τα πού θ' αλλάξουμε τον κόσμο; Μα, βέβαια, προς τον κομμουνισμό, την κοινωνία που φαντάστηκαν οι ουτοπιστές σοσιαλιστές, αφού, κατά τον ορθό λόγο, τελειότερη κοινωνία δεν μπορεί να υπάρξει. Η ιστορία θα καταλήξει σ' αυτή σαν τελική σύνθεση θέσεων-αντιθέσεων.

Ως θεωρία ο μαρξισμός δεν καταγίνεται από κει και πέρα με λεπτομέρειες της διαδικασίας που θα οδηγήσει στον κομμουνισμό. Δουλειά μας, λέει ο Μαρξ, «δεν είναι να προμηθεύσουμε συνταγές για σοσιαλιστικές κουζίνες του μέλλοντος». Δεν αντιστάθηκε όμως στον πειρασμό να δώσει ως ορ ντ' έθρ ένα ενδεικτικό πρόγραμμα των πρώτων μέτρων (των «εκατό ημερών» να πούμε) της επανάστασης στην εξουσία, μια ποικιλία που αρχίζει από την απαλλοτρίωση της γαιοκτησίας και την κατάργηση του κληρονομικού δικαίου (δηλαδή την κατάργηση της ιδιοκτησίας) και πάει ως την καθιέρωση «ίσης υποχρεωτικής δουλειάς για όλους» (δεν λέει πώς) και τη δωρεάν εκπαίδευση (*Κομμουνιστικό Μανιφέστο*). Ο Μαρξ αρκέστηκε στο να προσδιορίσει με μεγαλύτερη ακρίβεια το απώτερο μέλλον, τον κομμουνισμό, το «λυμένο αίνιγμα της ιστορίας» που «ξέρει ότι είναι αυτή η λύση».

Πώς να μη θυμηθούμε τον Απολλώνιο τον Τυανέα, μέσω Καθάφη, που αποδίδει και ερμηνεύει μια σκέψη του (*Σοφοί δε προσιόντων*)

Οι άνθρωποι γνωρίζουν τα γινόμενα,

Τα μέλλοντα γνωρίζουν οι θεοί,

πλήρεις και μόνοι κάτοχοι πάντων των φώτων.

Εκ των μελλόντων οι σοφοί τα προσερχόμενα

αντιλαμβάνονται (...)

Σε ώρες σοβαρών σπουδών, σχολιάζει ο Καθάφης, η μυστική βοή των *προσιόντων* ταράζει την ακοή των σοφών. *Και την προσέχουν ευλαβείς.*

Για τις σοβαρές σπουδές του Μαρξ δεν δικαιούται κανείς ούτε και τώρα, να αμφιβάλλει. Πολλές από τις έρευνες και τις αναλύσεις του είναι πολύτιμες, πλευρές της θεωρίας του είναι επιστημονικά δυσμάχητες και κάποτε ιδιοφυείς. Από την άποψη αυτή, όπως λέει ο Κορνήλιος Καστοριάδης ξεκινώντας από μια σκέψη του Τσε Γκεβάρα, «δεν είναι αναγκαίο σήμερα να λέμε ότι είμαστε μαρξιστές, όπως και δεν είναι αναγκαίο να λέμε ότι είμαστε οπαδοί του Παστέρ ή του Νεύτωνα...». («Η φανταστική θέσμιση της κοινωνίας», σ. 64). Αλλά όταν ο νόμος της θαρύτητας π.χ. μεταφέρεται στην ιστορία; Ο Μάρξ «ανακαλύπτει» το νόμο της εξέλιξης της ιστορίας, «όπως ο Δαρβίνος ανακάλυψε το νόμο της εξέλιξης του οργανικού κόσμου» ('Ενγκελς) και δια του κοινωνιολογικού δαρβινισμού βάζει εύκολα την ιστορία πάνω σε ράγες.

Πώς όμως να γίνουμε μηχανοδηγοί της ιστορίας;

Κριτική στην κριτική, ανάλυση κόντρα σ' ανάλυση και κατασκευή πάνω σε κατασκευή, το εργαλείο θρέθηκε: το Κράτος. Και μάλιστα το προλεταριάτο.

Μέσα στη φυσιοκρατική και μηχανολογική αντίληψη της ιστορίας, η μαρξική και λενινική φιλολογία για το κράτος περιέχει απ' όλα, μέσα σ' αυτά κάτι και από την εγγεληνή ιδεοποίηση του.

Προσφεύγω και πάλι στον Καστοριάδη όταν αναλύει την ορθολογική αντίληψη της ιστορίας, που οδηγεί στην «ορθολογική κοινωνία» του μέλλοντος, κατά το μαρξισμό. «Ο εγγεληνισμός, το βλέπουμε, δεν ξεπεράστηκε στην πραγματικότητα. Ό,τι είναι και ό,τι θα είναι πραγματικό, είναι και θα είναι ορθολογικό. Ότι ο Χέγκελ σταματάει αυτή την πραγματικότητα κι αυτήν την ορθολογικότητα τη στιγμή που εμφανίζεται η δική του φιλοσοφία, ενώ ο Μαρξ τις προεκτείνει επ' αόριστον, μέχρι, και συμπεριλαμβανομένης, της κομμουνιστικής ανθρωπότητας, δεν αίρει αυτό που λέμε, μάλλον το ενισχύει». (ό.π.σ. 65).

Στο κράτος συνοψίζεται η πεμπτουσία της ανθρώπινης μοίρας. Σκηνή της ιστορίας

είναι μεν η «πολιτική κοινωνία» (η «κοινωνία των πολιτών») αλλά αυτή συμπτύσσεται στο κράτος.

Ήδη, με τη σύμπτυξη, η ιστορία σ' αυτή τη σκηνή παίζεται από την αρχή ερήμην της πραγματικής κοινωνίας και σιγά σιγά σαφώς εναντίον της.

Προσωρινά, μην ανησυχείτε, μας προειδοποιούσε ο μαρξισμός, που έβλεπε αυτή την κακοτοπιά. «Το προλεταριάτο κυριεύει την κρατική εξουσία και μετατρέπει τα παραγωγικά μέσα αρχικά σε κρατική ιδιοκτησία. Κάνοντάς το αυτό, καταργείται αυτό το ίδιο ως προλεταριάτο, καταργεί όλες τις ταξικές διαφορές και αντιθέσεις, καθώς και το κράτος ως κράτος».

Άλλωστε, το δρόμο, την κρατικοποίηση, μας τον έδειξε, λέει, ο καπιταλισμός. Το σύγχρονο κράτος είναι πάντα, στην ουσία, «καπιταλιστική μηχανή», «συλλογικός καπιταλιστής». Με την κρατικοποίηση, λέει ακόμα, όχι μόνο δεν καταργείται το καπιταλιστικό σύστημα, αλλά, αντίθετα, «φτάνει στον παροξυσμό του». Ακριθώς αυτό, λοιπόν, θα κάνει η Επανάσταση, θα γίνει κράτος-υπερκαπιταλιστής, παροξυσματικός καπιταλισμός, πριν γίνει κομμουνισμός. Εκεί απάνω, στην κρίσιμη στροφή, η μαρξική προφητεία δεν ήταν φλύαρη. Κάποια επιφυλακτικότητα αναφαίνεται εδώ κι εκεί στα κείμενα του κλασικού μαρξισμού: «Η κρατική ιδιοκτησία πάνω στις παραγωγικές δυνάμεις δεν είναι η λύση της πάλης (των τάξεων), αλλά περικλείει το τυπικό μέσον για τη λύση».

ΜΙΑ ΜΕΡΑ
ΘΑ ΣΟΥ
ΖΗΤΗΣΩ
ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
ΓΙΑ ΤΑ
ΛΑΘΗ ΣΟΥ.

ΘΑ ΕΙΜΑΙ
ΕΤΟΙΜΟΣ.
ΥΠΑΡΧΕΙ ΜΙΑ
ΤΕΡΑΣΤΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΕΠΙ ΤΟΥ
ΘΕΜΑΤΟΣ

Είναι αξιοσημείωτο το *lapsus* σ' αυτή την περικοπή. Μιλάει για κρατική ιδιοκτησία όχι πάνω στα «παραγωγικά μέσα», αλλά πάνω στις «παραγωγικές δυνάμεις», στις οποίες, κατά τη μαρξική ορολογία, συμπεριλαμβάνονται και οι άνθρωποι, οι εργαζόμενοι.

Υπενθυμίζω αυτά τα στοιχεία, γιατί από τις συγχυσμένες οπισθοφυλακές του κομμουνισμού επιχειρείται μια ευκαιριακή και ανεργάτιστη επιστροφή δήθεν στη μαρξιστική ορθοδοξία, με τη σταδιακή εγκατάλειψη του «σταλινικού μοντέλου» (ανεξάντλητο έχει καταντήσει), των «παραμορφώσεων» γενικά, κάποτε και του λενινισμού ή ενός μέρους του ως «παραμόρφωση», ενώ οι θέροι αναθεωρητές, με καθυστέρηση ενός αιώνα ανακαλύπτουν τότε το δημοκρατικό σοσιαλισμό του Κάουτσκι και τότε τη μεταρρυθμιστική σοσιαλδημοκρατία του Μπερνστάιν.

Μα αν θέλει κανείς να μείνει μαρξιστής, και δη ορθόδοξος, αυτό σημαίνει ότι αναγνωρίζεται στην ιδεολογία του μαρξισμού και όχι επιλεκτικά, σε κάποια στιγμή της μαρξικής σκέψης. Δεν μπορείς, όντας μέσα στην ιδεολογία, να οικειοποιηθείς την πρώιμη θεωρία για την αλλοτρίωση, κάποιες άλλες για το φετιχισμό του εμπορεύματος και του χρήματος, για την υπεραξία, για την ιστορία της ανάπτυξης του καπιταλισμού και να απορρίψεις από το *Κεφάλαιο* τον «απόλυτο γενικό νόμο της καπιταλιστικής συσσώρευσης», τον «παουπερισμό», που λέει ότι η φτώχεια και η εξαθλίωση των εργατών μεγαλώνει με την ανάπτυξη και τον πλούτο ή ότι η μηχανή δημιουργεί αθλιότητα στα εργατικά στρώματα.

Ιδεολογία του μαρξισμού είναι ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» και η «δικτατορία του προλεταριάτου», είναι το πρόγραμμα της ιστορίας και της εξέλιξης της κοινωνίας, ο κοινωνικός δαρβινισμός, το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* στο κείμενο και στην πράξη (ενθάδε κείται) και όχι ό,τι επιθυμεί ή προτιμάει κατά τα γούστα του ο καθένας από το μαρξισμό κόβοντας, ράβοντας και διορθώνοντας.

Η δικτατορία του προλεταριάτου, εξομολογήθηκε ο Μαρξ περί το τέλος της ζωής του, ήταν η μόνη δική του «εφεύρεση», όλα τ' άλλα τα δανείστηκε, τα συνδύασε, τα ανάπτυξε, μα άλλοι τα είχαν ανακαλύψει. Αυτή ήταν ο πρόλογος του κομμουνισμού και η οδός για το τέλος της ιστορίας.

Η κατάκτηση του κράτους από το προλεταριάτο δεν είναι αυτοσκοπός, ο κομμουνισμός δεν είναι απλό κομματικό δόγμα της εργατικής τάξης, αλλά φέρνει την απελευθέρωση όλης της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων και των καπιταλιστών. «Όταν όλες οι πηγές του συνεργατικού πλούτου θα αναβλύσουν άφθονες, τότε μόνο θα δραπέτεύσουμε τελειωτικά από τον κοντόφθαλμο ορίζοντα του αστικού δικαίου και η κοινωνία θα γράψει στις σημαίες της: Από τον καθένα ανάλογα με τις δυνάμεις του – στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του».

Το προλεταριάτο λοιπόν δεν έχει κλήρο απλώς την ταξική διεκδίκηση της δικαιότερης κατανομής του πλούτου, αλλά αναγγέλλεται ως Μεσσίας της νέας Σωτηρίας. Ο ιδεαλισμός που ο Μαρξ κριτικός φιλόσοφος πέταξε έξω από την πόρτα, ξαναμπάινει από το παράθυρο που του ανοίγει ο Μαρξ κοινωνιολόγος και πολιτικός, αφού φτάνει να θάλουμε στη θέση της αφηρημένης αρχής (Θεός, Πνεύμα, Άνθρωπος) μια κοινωνική τάξη. Και ν' αναγνωρίσουμε εσχατολογική αποστολή σ' αυτή την τάξη, παραμερίζοντας τη «συγκεκριμένη πραγματικότητα», τις «υλικές συνθήκες της ανθρώπινης

υπαρξης», πού, κατά τον ίδιο το Μαρξ, μόνες αυτές προσδιορίζουν την κοινωνία και την ιστορία.

Τα υπόλοιπα θα τα κάνει ο Λένιν, προεκτείνοντας τις κατευθύνσεις των Μαρξ-Ένγκελς για το ρόλο του κόμματος του προλεταριάτου, για την επανάσταση και το κράτος. Δεν κρατικοποιούνται μόνο η γη και τα μέσα παραγωγής αλλά και όλοι οι κοινωνικοί θεσμοί, όλες οι δραστηριότητες της κοινωνίας, από τα σοβιέτ, τα συνδικάτα και τον εργατικό έλεγχο στην παραγωγή και την οικονομία ως την επικοινωνία σε κάθε μορφή της, τη σκέψη και ως ένα σημείο την ιδιωτική ζωή.

Γνησιότατα μαρξιστικά ήταν όλα αυτά, αφού το κράτος συνοψίζει την κοινωνία των πολιτών. Όσο για τον τύπο του μπολσεβίκικου κόμματος που επέβαλε ο Λένιν, δεν ήταν καν εφεύρεση, αφού ο μεσσιανικός ρόλος του προλεταριάτου και του κόμματος του κατά Μαρξ και η ρητή του περιφρόνηση της «αστικής» δημοκρατίας, αφήνει τα χέρια ελεύθερα για κάθε τελειοποίηση της ατμομηχανής-μπουλντόζας.

Μένει μάλλον στον Λένιν η νέα στρατηγική για το σπάσιμο της αλυσίδας του καπιταλισμού-ιμπεριαλισμού στον αδύνατο, στους αδύνατους κρίκους της (Ρωσία, Κίνα, Αλβανία, Αιθιοπία...) και το δόγμα της επικράτησης της επανάστασης «σε μια μόνη χώρα», που το «ολοκλήρωσε» ο Στάλιν, όπως λένε όλα τα εγκεκριμένα εγχειρίδια γρήγορου και πρακτικού αδυνατίσματος του μαρξισμού.

Ήρθαμε σ' αυτό το σημείο της μαρξιστικής κατασκευής ιστορίας όχι χωρίς λόγο. Γιατί αυτές οι τελευταίες λενινο-σταλινικές ευρεσιτεχνίες εφαρμοσμένου μαρξισμού (ιδεολογίας) εγκαινίασαν μεν την ιστορική τους συμβολή με τη σοβιετο-γερμανική συνθήκη του Μπρεστ Λιτόβσκ, που καταδίκασε τα ευρωπαϊκά επαναστατικά κινήματα σε σφαγή και παρέτεινε τον Α' παγκόσμιο πόλεμο φέρνοντας τους Γερμανούς μπροστά στο Παρίσι, αλλά αποκορυφώθηκαν με πράγματα ακόμα θαυμασιότερα: Γ' Διεθνής, μετατροπή των κομμουνιστικών κομμάτων σε περιφερειακά υποκαταστήματα της μητρόπολης, συνεργασία με το ναζισμό (όσο εκείνος συναινούσε) αντιδυτικό, αντιδημοκρατικό παραλήρημα, σκύλευση Πολωνίας και Βαλτικών χωρών με τον Χίτλερ συνεταίρο, δάσος Κατύν, μαζική εξόντωση ξένων κομμουνιστών, κτλ.

Αυτή τη λενινική εφεύρεση και τη σταλινική τελειοποίηση της αποτάσσονται τώρα, μόνο τώρα που διαλύεται το σύστημα, post factum που έλεγε και ο Μαρξ, οι «τολμηρότεροι» ανανεωτές μαρξιστές, δικαιώνοντας –τώρα πια!– τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, τον Κάουτσκν, τους μενσεβίκους, που τους είχαν πετάξει στα σκουπίδια ή τους είχαν διαβολοποιήσει. Φυσικά, για να το κάνουν αυτό, απομονώνουν τον λενινο-σμο-σταλινισμό, περιορίζοντας τον με όρους πολιτικούς, τακτικούς σα να προέκυψε εκ του μη όντος ή τυχαία, μια επιλογή ανάμεσα σ' άλλες εξίσου δυνατές τάχα. Δεν εξηγούν πώς με τόσο αυστηρή μαρξιστική ορθοδοξία, με το ίδιο λογικό εργαλείο, τη θεωρία και τη μέθοδο, ο Λένιν και το κόμμα του «παραμόρφωσαν» τόσο πολύ το μαρξισμό ώστε να περιπέσει στη σταλινική κτηνωδία. Δεν μπορούν να εξηγήσουν πώς αυτό έγινε, σε διάφορες παραλλαγές, παντού, πώς και τα δικά τους κόμματα, στο μέτρο του δυνατού, έκαναν το ίδιο. Ποια συλλογιστική επιτρέπει την υπεκφυγή της «εκτροπής», όταν αυτή δεν είναι μεμονωμένο, διορθωμένο, μη επαναλαμβανόμενο επεισόδιο, αλλά γενικευμένο, παγκόσμιο, διαρκές και όταν περιλαμβάνει και τους ίδιους.

Οι συνειδήσεις που «αφυπνίσθηκαν» από την Τιμισοάρα ή και από την Τιεν αν Μεν είχαν υμνήσει ή περάσει ντούκου όλα τα εγκλήματα του υπαρκτού σοσιαλισμού

από την Κροστάνδη του 1921 ως την αστυνομική ψυχιατρική, όλες τις σεκουριτάτε και τις ΣΤΑΣΙ σαν *διαλεκτική μορφή του μέλλοντος*, όπως έλεγε ο αισχρός στίχος του Αραγκόν για την γκεπεού την εποχή της σταλινικής τρομοκρατίας.

Πριν αλέκτωρ φωνήσει, η αφύπνισή τους διαψεύσθηκε με τα αντανakλαστικά αλληλεγγύης στο καθεστώς της Αλβανίας που δεν συγκράτησαν. Άλλωστε αποτελεί, νομίζω, ηθική αθλιότητα το να καταδικάζεις, και να βρίζεις μάλιστα, το φίλο και ενισχυτή, τον αμφιτρίωνα και ευεργέτη σου Τσαουσέσκου, ή να λες «ουκ οίδα τον άνθρωπο» όταν αυτός έχει εκτελεστεί και την ίδια ώρα να σιωπάς απέναντι στις τυραννίες του Ραμίζ Αλία, Φιντέλ Κάστρο, Κιμ ιλ Σουνγκ...

Σ' αυτή την κατηγορία δεν ανήκουν μόνο τα κομμουνιστικά κόμματα, όλα, και οι διανοούμενοι απολογητές, αλλά ολόκληρη η παγκόσμια αριστερά με τα σοσιαλιστικά κόμματα μέσα. Με το κόμπλεξ των αμαρτιών της Β' Διεθνούς (εθνικισμός, συνενοχή στον πόλεμο και στην αποικιοκρατία) και με υστεροβουλία κομματαρχική, για να μπορέσουν ν' αποσπάσουν ακτιβιστές κομμουνιστές και ψηφοφόρους, τα σύγχρονα σοσιαλιστικά κόμματα της Δύσης απέφυγαν να καταγγείλουν τον «υπαρκτό σοσιαλισμό» και τον αναγνώρισαν ως ένα μοντέλο σοσιαλισμού, απλώς ακατάλληλο για τις χώρες τους. Η συνεργασία των γάλλων σοσιαλιστών-κομμουνιστών στο «κοινό πρόγραμμα» και η συγκυβέρνηση αναβίωσαν την τριτοδιεθνική στρατηγική των λαϊκών μετώπων. Και οι κρατικοποιήσεις που έκανε η πρώτη περίοδος Μιττεράν –για να αναιρέσει η δεύτερη μετά την αποτυχία– έδιναν δείγμα γραφής σοσιαλιστικής γνησιότητας για τους αμφιβάλλοντες.

Δεν μιλάω εδώ για τους αυριανο-σοσιαλιστές και παπατζήδες, που χθες ακόμα έβριζαν τη σοσιαλδημοκρατία με γνήσια σταλινική αργκό και υπεράσπιζαν τον «υπαρκτό σοσιαλισμό» του οποίου άλλωστε ολοκληρωτικές, χαφιεδικές μεθόδους, βίτσια, προσωπολατρεία, στυλ και διαφθορά εισήγαγαν ως πρώτη δόση, μαζί με δοκιμαστικές «δομές».

Το ταξίδι τελείωσε. Η Ικαρία δεν ήταν εκεί. Μάλτα που ανέφερε και ο Τούρκος ναύαρχος του ανεκδότου.

Δεν υπάρχει ή δεν ξέρουμε να την βρούμε; Ου τόπος ή ου τρόπος;

Ειρηνική επανάσταση-μετάβαση στο σοσιαλισμό, δημοκρατικός δρόμος, σοσιαλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο (είδος μάσκας δηλαδή;)... Πινακίδες και ταξιδιωτικοί οδηγοί δεν λείπουν από την πολιτική λογοκοπία, που δεν αισθάνεται ποτέ την παραμικρή αμηχανία – κι ας μη μιλήσουμε για ενοχή ή αιδώ.

Τι να πεις!... Τη στιγμή που ο Γκορμπατσώφ αγωνίζεται για ειρηνική μετάβαση στον καπιταλισμό (της αγοράς), χωρίς επανάσταση, για να μη δώσει τη νομενκλατούρα στο λαό, αυτοί μας προτείνουν την ειρηνική μετάβαση στον «υπαρκτό σοσιαλισμό». Όχι στον «υπαρκτό», διευκρινίζουν τώρα, αλλά στον ανύπαρκτο, στην Ικαρία. Νόμιμοι, αναντικατάστατοι, επαγγελματίες πιλότοι της ιστορίας, με μοντέρνο λεξιλόγιο τώρα, αυτοί, το κόμμα, τα κόμματά τους, τα γκρουπούσκουλά τους, ακόμα και οι δολοφόνοι... Καθένας ξέρει τη σωστή ρότα, μόνος αυτός.

Η αμφιβολία όμως έχει ριζώσει. Κανένα νέο οντολογικό επιχείρημα, καμιά νέα τελεολογία δεν πείθει ότι τέτοια νήσος υπάρχει. Υλιστικότερη, διαλεκτικότερη, μαρξιστική και συνάμα αντιμαρξιστική είναι η σκέψη ότι η κατάργηση της διαφοράς θα ήταν αντισυνανθρώπινη. Και, άρα, ούτε η ατομική ιδιοκτησία –καθεαυτή– αλλοτριώνει τον άνθρωπο, ούτε η αγορά (η ελευθερία κυκλοφορίας των αγαθών, των πληροφο-

ριών, των ιδεών) φτωχαίνει τους πολλούς, ενώ τα αντίθετά τους αυτό κάνουν αποδειγμένα. Ως προς την πρόοδο την πολιτική και κοινωνική, οι κυριότερες προτάσεις της Γαλλικής Επανάστασης είναι πολύ προοδευτικότερες από τον κομμουνισμό. Ακόμα και αν πάρουμε μόνο τη συνιστώσα του φιλελευθερισμού, αυτό ισχύει, γιατί ο φιλελευθερισμός, τουλάχιστον σήμερα, δεν νοείται χωρίς κράτος δικαίου, ούτε με μετριοτήτα των υλικών συνθηκών για τους πολλούς, τις «μάζες» όπως τους λέει η αριστερή φιλολογία.

Αν υπάρχει σήμερα πραγματική αριστερή πρόταση στην κοινωνία, αυτή είναι αλλού. Διαταξική, γνωστική και ηθική, δεν μπορεί παρά να αποβλέπει στα πλανητικά, ανθρωπολογικά, πολιτισμικά συμφέροντα, στην παγκόσμια αλληλεγγύη, στην ποιότητα εναντίον της ποσότητας, στο σεβασμό της φύσης και της ζωής σε όλα της τα δικαιώματα. Αυτά μπορεί να φαίνονται γενικόλογα ή νέα ουτοπία, αλλά υπάρχει κάτι που τα κάνει ρεαλιστικά: το κατεπείγον.

Οπωσδήποτε, οι σοσιαλεπώνυμες συντομεύσεις μόνο κινδύνους εγκυμονούν. Ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» καταρρέει, αλλά τίποτα δεν εγγυάται ότι το δράμα θα είναι ολιγοδάπανο ως το τέλος. Οι νοσταλγοί δεν είναι εξόριστοι «αρμόνιοι», ούτε «Ικάριοι» με λευκούς χιτώνες, αλλά χυδαιο-υλιστές κωλοπετισωμένοι και υπνοβάτες της ιδεολογίας. Για την παραδοσιακή αριστερά το πρόβλημα ίσως είναι συντεχνιακό – μια ακόμα φθίνουσα προβληματική που θα συντηρεί με υψηλό κόστος η πολιτική κοινωνία. Υπάρχουν όμως και πιο απαισιόδοξες ενδείξεις.

Ο εθνικισμός φουντώνει και πάλι, οι απελπισμένες κοινωνίες του υπό διάλυσιν συστήματος ίσως αναζητήσουν σ' αυτόν δικαίωση ή αντίδοτο. Ο θρησκευτικός φανατισμός αναζωπυρώνεται, μια συνθετική τριτοκοσμική ιδεολογία μαγειρεύεται. Ρώτησαν τον Ζαν Ζενέ γιατί εγκαταστάθηκε με τους Παλαιστίνιους μαχητές και αυτός απάντησε: «Γιατί αυτοί αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο μίσος κατά της Δύσης». Τουλάχιστον αυτός έτσι το έβλεπε. Αλλά, γενικότερα, στη Δύση τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, σημειώνεται μια ορατή σύμπλευση νεοναζισμού και αριστερίστικων αιρέσεων, με κοινό παρονομαστή ρατσιστικό (αντι-εβραϊκό). Ο ολοκληρωτισμός και ο σοσιαλισμός έχουν κάνει ως τώρα συχνά ζευγάρι σ' όλο τον κόσμο, από το μουσολινισμό ως το σταλινισμό και μια καρικατούρα αυτής της διασταύρωσης την είδαμε πρόσφατα εδώ.

Πρέπει να συμπεράνουμε ότι ο «ολοκληρωτικός Μολώχ» της εποχής μας, ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» είναι ακόμα ικανός για νέες τερατογεννήσεις;